

Pentti Hakkila ja Matti Kärkkäinen

Hirvestäjä metsänomistajan kukkarolla

Hirvikanta huipputasolla

Hirvi on ainoa kookas luonnonvarainen eläin, jonka useimmat meistä pääsevät näkemään vapaana luonnossa. Hirveen liittyy paljon tunnearvoja, eikä ole yllättävää, että mielipiteet hirvikannan sopivasta koosta menevät kerta kaikkiaan ristiin. Asianosaisia eivät ole ainoastaan metsästäjät, maanomistajat ja luonnonsuojelijat vaan mitä suurimmassa määrin myös maanteillämme liikkuvien autojen kuljettajat ja matkustajat.

Hirvikannan koko on vaihdellut ajan myötä laajoissa rajoissa. Tärkein vaihtelun aiheuttaja on ihminen välittömine ja välillisine toimenpiteineen. Viime vuosisadan alkupuolella hirvi miltei hävisi Suomesta. Vuonna 1868 se rauhoitettiin kokonaan. Kanta alkoi toipua ja ylsi vuosisatamme alussa jo useisiin tuhansiin. Sitten salametsästys romahdutti kannan uudelleen niin, että vuosiksi 1923–1932 säädettiin totaalinen rauhoitus Petsamon aluetta lukuun ottamatta.

Kanta toipui taas. Vuonna 1940 sen suuruudeksi arvioitiin lähes 10 000 eläintä ja pari vuosikymmentä myöhemmin jo 20 000 eläintä. Suunnitelmallinen riistanhoito ja vilkas metsänuudistustoiminta mahdollistivat jyrkän kasvun aina vuoteen 1984 saakka, jolloin talvikanta oli jo pitkälti yli 100 000 ja saalismäärä kipusi peräti 69 000 yksilöön. Hirvestä oli tullut ylivoimaisesti tärkein riistaeläimemme, ja saaliin arvo ylitti huippuvuosina 200 miljoonaa markkaa.

Mutta samalla hirvestä oli tullut myös vakava liikenneriski ja taimikoittemme pahin tuholainen, jon-

ka aiheuttamat vahingot alkoivat nakertaa pohjaa metsänviljelyltä. Haitan kärsivät metsän kasvattajat sekä liikenteen uhrit, mutta hyödyn korjasivat metsästäjät, joitten valtaan hirvikannan säännöstely oli yksipuolisesti uskottu. Oliko pukki päässyt kaalimaan vartijaksi?

Taimikkotuhojen ja liikenneonnettomuuksien ryöstäytyttyä hallinnasta kantaa supistettiin jonkin verran. Mutta tänäkään talvena se ei jääne paljontaan alle 100 000 eläimen.

Ylitiheä hirvikanta on ympäristörasite

Hirvi on erottamaton osa monimuotoista metsäluontoamme. Monimuotoisuudella ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että metsissä tulisi asustaa mahdollisimman monta yksilöä jostakin ihmiselle erityisen mielisestä lajista, vaikkapa sitten hirvestä. Kysymys on siitä, että metsissämme tulisi elää mahdollisimman monta tänne luontaisesti kuuluvaa eläin- ja kasvilajia, joitten tulisi edustaa vaihtelevaa geenivalikoimaa ja muodostaa monipuolisia ja elinvoimaisia ekosysteemejä.

Hirven tärkein ravinnonlähde on puuvartisten kasvien lehdet ja versot, eikä hirvi kykenisi selviytymään talven yli ilman niitä. Kuusta ja leppää lukuun ottamatta hirvi syö halukkaasti kaikkia tärkeimpiä puulajejamme. Milloin sillä on vara valita, suosituimpia ovat pihlaja, haapa, kataja ja pajut. Koivu ja mänty ovat yleisyytensä vuoksi ravintokasveina kuitenkin tärkeimpiä.

Kesällä hirvi syö sekä pintakasvillisuutta että

nuorten lehtipuitten lehvästöä ja versoja. Alkukalvella syönti kohdistuu erityisesti pihlajaan, haapaan ja katajaan, mutta talven edistyessä painopiste siirtyy männyn taimikoihin. Valikoima vaihtelee laidunalueen puulajikoostumuksesta riippuen.

Syönti kohdistuu siis paljolta sellaisiin lehtipuulajeihin, joita taimikoita perattaessa toivotaan jätettävän pääpuulajien sekaan ekosysteemin monimuotoisuuden nimissä. Syönnin kohteeksi joutuvat puut vesottuvat pensasmaiseksi, jäävät lyhytvartisiksi, menettävät puumaisen muotonsa, saavat lahovikoja ja usein kuolevat. Ei tarvitse liikkua taimikoissa kovinkaan pitkään nähdäkseen pihlajaa ja haapaa kohdanneet tuhot. Tiheän hirvikannan vallitessa nuoren metsän monimuotoisuutta uhkaa pikemminkin hirvi kuin ihminen.

Vaikka ympäristöviranomaiset muutoin pyrkivät suojelemaan luonnon monimuotoisuutta, heidän silmänsä ovat ylitieheän hirvikannan suhteen sokeat. Sen vielä saattaa ymmärtää, ettei ympäristönsuojelija kykene näkemään metsää hirveltä. Mutta miksi hän ei näe metsää edes valkohäntäpeuralta, valtameren takaa siirretyltä vieraalta lajilta, jonka senkin kannat on nostettu joissakin osissa Suomea samalla tavoin tolkkuttoman suuriksi. Eikä hän huolestu edes siitä, että metsäluontoomme ollaan hivuttamassa siirtoistutuksilla metsäkauriitakin, jotka käyvät vielä kuusenkin kimppuun!

Tuhotilastot pielessä

Hirvituhojen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea männyntaimikoihin. Hirvi tavoittelee lähinnä neulasia mutta syö samalla myös sivuja latvaversoja ja taittaa latvakasvaimia, jolloin taimesta tulee usein kasvatuskelvoton.

Laidunmaan valintaan vaikuttavat asutuksen, peltojen ja teiden sijainti, ympäröivien metsien puulajikoostumus ja ikärakenne sekä maaston muodot. Koska valinta ei riipu pelkästään taimikosta itsestään, taimikkoa voi suojata metsänhoidon keinoin vain rajoitetusti. Erityisessä vaarassa ovat etäällä asutuksesta kuusikoitten keskellä sijaitsevat männyntaimikot. Kun kannat kasvavat ja kilpailu ravinnosta kiristyy, hirvien on pakko tinkiä turvallisuudesta ja siirtyä teittenkin tuntumaan.

Pääosa tuhoista tapahtuu 5–15 vuoden ikäisissä

männyntaimikoissa. Koivun uudistusaloilla tuhot alkavat jo aikaisemmin. Jälki on yleensä tuhoisampaa harvassa kuin tiheässä taimikossa.

Yksityismetsänomistajat voivat hakea korvausta taimikkotuhoista metsäkeskuksilta, jotka arvioivat tuhon suuruuden. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio kerää tiedot ja tekee niistä valtakunnallisen yhteenvedon maa- ja metsätalousministeriötä varten. Näin syntyvien tuho- ja korvaustilastojen mielletään kuvastavan todellista tuhotasoa, ja hirvikannan säätely ja kaatolupamaksujen taso pohjautuvat paljolti niihin.

Tilastoihin kirjattu vahinkoala on kuluvalle vuosikymmenellä ollut keskimäärin 2300 hehtaaria vuodessa. Korvauksia koituu kasvu- ja laatutappioista sekä tuhoutuneen taimikon uudistamisesta. Korvaussumma on ollut noin 7 miljoonaa markkaa vuodessa.

Tapio korostaa, etteivät tilastot suinkaan sisällä kaikkia tuhoja. Hakemuksia jää tekemättä, koska metsänomistaja joutuu korvaamaan metsäkeskuksen arviointikulut siitä riippumatta, todetaanko tuhoja aiheutuneen vai ei. Maksettavan korvauksen alaraja, 1000 markkaa, nakertaa pienten metsälöi-ten mahdollisuuksia. Tuho jatkuu usein tarkastuksen jälkeinkin, mutta uuden korvauksen maksaminen on poikkeuksellista. Osa metsänomistajista ei pidäkään hakemusta vaivan ja riskin arvoisena, ja varsinkin ulkopaikkakuntalaiset ja iäkkäät metsänomistajat ovat usein tietämättömiä tuhosta. Valtion, kuntien, seurakuntien ja yhtiöitten metsissä tuhoista korvauksia ei makseta lainkaan, mikä jättää tilastoaineiston ulkopuolelle yli kolmanneksen metsäpinta-alastamme.

Hirvieläintuhoja seurataan myös Metsäntutkimuslaitoksen valtakunnallisissa metsäinventoinneissa. Vuosina 1986–1992 toteutetun inventoinnin mukaan hirvieläintuhoja esiintyi Suomen eteläpuoliskossa 250 000 hehtaarin alalla. Puolet tuhoista luokiteltiin metsikön laatua alentaviksi ja 25 000 ha vakaviksi. Uudelleen metsitetty alueet eivät tietenkään näy inventoinneissa tuhoaloina. Kysymys on siis aivan eri suuruusluokasta kuin vahingonkorvaustilastoissa.

Löyttyniemen ja Lääperin (1988) mukaan vähemmän kuin 10 % metsänomistajista tulee hakeneeksi korvauksia. Heidän nyrkkisääntönsä mukaan vuosittain tuhoutuvien männyntaimikoitten pinta-ala

Kuva 1. Tavoitellessaan neulasia hirvi syö samalla kokonais versoja (kuva Erkki Oksanen).

hehtaareina on suunnilleen sama kuin hirven talvikannan koko kerrottuna luvulla 0,1. Siten 100 000 hirven talvikanta tietää tuhoja 10 000 hehtaarilla. Tämä on viisinkertainen virallisen hirvituhtilaston lukuun verrattuna mutta sopusoinnussa valtakunnallisten inventointitulosten kanssa.

Kaatolupamaksut eivät kata vahinkoja

Metsästyslain mukaan hirvieläimen metsästyksestä suoritettavan maksun ”suuruus on määrättävä siten, että valtiolle maksuista sekä valtion lukuun myydyistä hirvieläimistä vuosittain kertyvät tulot vastaavat hirvieläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta sekä vahinkojen estämistä tarkoitta-

Kuva 2. Tiheä hirvikanta tekee haavan kasvattamisen toivottomaksi (kuva Erkki Oksanen).

vista toimenpiteistä valtiolle vuosittain aiheutuviksi arvioituja menoja”. Asian päättää maa- ja metsätalousministeriö.

Kun taimikkojen korvauksiin lisätään 2–3 miljoonaa markkaa maataloudelle maksettuja korvauksia, päädytään vuositasona noin 10 miljoonaan markkaan. Sen hirvilupamaksut kutakuinkin kattavat, kuten laki edellyttää. Mutta jos vahingot tilastoituisivat täysimääräisinä, lupamaksut olisi lain mukaan siinä tapauksessa moninkertaistettava. Niin kauan kuin tuhtilastot pysyvät kurissa, syntyy tilaisuus pitää hirvikanta tiheänä, eikä synny painetta kaatolupien korottamiseen. Kun kanta on saatu nousemaan tiheäksi, se tuottaa ja kestää suuren saalis- ja lihamäärän.

Pahinta kuitenkin on, etteivät metsätalouden tap-

piot rajoitu taimikkotuhoihin. Menetyksiä syntyy myös, kun tuhon välttämiseksi joudutaan luopumaan parhaasta metsänuudistamisen vaihtoehdosta. Kuvalla kasvupaikalla ehkä joudutaan viljelemään kuusta, juurikäävän saastuttaman kuusikon tilalle ehkä joudutaan perustamaan uusi vieläkin lahovikaisemmaksi tuomittu kuusikko, koivun istuttaminen joudutaan rajoittamaan teitten ja asutuksen tuntumaan, sekapuuston kasvatusta kuusikossa vaikeutuu ja haavan, nopeakasvuisten hybridihaavan, jalojen lehtipuitten tai visakoiivun kasvatusta käy lähes mahdottomaksi. Metsästäjäjärjestöjen suosittelemat karkotteet, suojaputket, sähköpaimenet ja verkkoaidat saattavat soveltua puutarhan hoitoon mutta ovat metsätalouden mittakaavassa mahdottomia.

Tuhojen ja muitten vahinkojen kokonaismäärä siis ei ratkaise. Vain korvauksen piiriin tulevat tuhot otetaan huomioon.

Tuhoarviointin omiainen menettely

Korvausta saadakseen metsänomistajan tulee toimittaa vahinkoilmoitus metsäkeskukselle. Lomakkeella metsänomistajalta kysytään, mitä hän on tehnyt vahinkojen estämiseksi. Koska ainoa tosiasiallinen keino vahinkojen välttämiseksi on hirvikannan säätely, kysymys on metsänomistajaan kohdistettuna loukkaava. Se tulisi luonnollisesti esittää niille, joille hirvikannan säätely on luovutettu, mutta niin ei tehdä. Sen sijaan paikalliselle riistanhoitoyhdistykselle on varattu mahdollisuus olla mukana tuhoja arvioitaessa ikään kuin etujaan puolustamassa. Metsänhoitoyhdistykselle tällaista oikeutta ei ole varattu!

Jos metsänomistaja kieltäytyy luovuttamasta maataan paikalliselle hirvenmetsästyseurueelle sen sanelemin ehdoin, uhkana on korvauksetta jääminen. Lain mukaan korvaus näet voidaan evätä, mikäli maanomistaja on aiheettomasti kieltäytynyt myötävaikuttamasta vahinkojen syntymisen estämiseen. Tämän tulkitaan tarkoittavan sitä, että maat on luovutettava hirvenmetsästäjien käyttöön, vaikka he eivät sitoudukaan pitämään hirvikantaa metsätuhojen kannalta kohtuullisena.

On oikeustajun vastaista, että lasku tuhon arvioinnista lankeaa metsänomistajalle. Jos arviointi-

kulut korvausten tapaan maksettaisiin kaatolupamaksuista, edessä saattaisi olla lupamaksujen korotus. Maa- ja metsätalousministeriön mukaan kysymys on metsänomistajan omavastuuosuudesta, mutta missä on sitten metsästäjien omavastuuosuus? Aikaisemmin arviointipalkkion yläraja oli 200 markkaa. Vuonna 1996 maa- ja metsätalousministeriö otti vastoin hirvivahinkotyöryhmän esitystä käyttöön uudet pinta-alaperusteiset taimikkotuhojen arviointipalkkiot, joille ei ole ylärajaa. Vain jos vahinko kohdistuu peltoon, palkkiolla onkin 500 markan enimmäisraja!

Maa- ja metsätalousministeriön päätöksen mukaan palkkio hirvielävahinkoa koskevasta arvioinnista peritään omakustannusarvon mukaisena. Pa-da-joella 30 km:n takaa tulleen Uudenmaan-Hämeen metsäkeskuksen metsätalousinsinöörin lasku 8 hehtaarin tuhojen arvioinnista oli 3250 markkaa. Ovatko metsäkeskusten omakustannukset todella näin korkeat, vai halutaanko korkeilla arviointimaksuilla hillitä metsänomistajien halua hakea heille kuuluvia vahingonkorvauksia. Metsäkeskus on monissa muissa tehtävissä vahvistanut metsätalousinsinöörin päivätaksaksi 1300 markkaa.

Arviointikuluista laskuttaminen edesauttaa ylittehtien hirvikantojen ylläpitoa ja on oiva keino tuhotilastojen siistimiseen. Kansanedustaja Irja Tulonen esitti vastikään hallitukselle kirjallisen kysymyksen kohtuuttoman korkeista arviointipalkkioista. Ministeri Kalevi Hemilän vastaus kuului, ettei vähäisiä vahinkoja ole tarkoitukseen korvata eikä palkkiomenettelyyn ole suunnitteilla muutoksia. Taidatko sen selkeämmin sanoa?

Kun metsänomistaja hakee valtion avustusta samassa taimikossa tekemälleen risusavottatyölle, valtio kustantaa verovarolla tarkastuksenkin. Miksi hirvituhojen korvauksessa menetellään toisin, vaikka kysymys on ulkopuolisen tuottamuksellisesti tai jopa tahallisesti aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta eikä avustuksesta? Siksi, ettei kaatolupamaksuja tarvitsisi korottaa, sillä laki edellyttää lupamaksujen kattavan kulut.

Metsästäjäjärjestöt jyräävät metsänomistajat

Hirvikannan kasvu äityi 1970-luvulla suorastaan räjähdysmäiseksi, kun omaksuttiin kaatolupapolitiikka, jonka pääasiallinen tavoite oli hirvi- ja valkohäntäpeurakantojen moninkertaistaminen. Huomioon otettiin vain riistanhoidon ja metsästyksen näkökulma. Maa- ja metsätalouden, liikenteen ja luonnonsuojelun tarpeet jätettiin toisarvoisina takalalle.

Kaatolupapolitiikan lähtökohtana ovat hirvikannan suuruus ja rakenne. Niitten selvittämiseksi metsästäjät keräävät tietoja maa- ja lentolaskentojen, hirvihavaintojen ja syksyn metsästystulosten pohjalta. Tietojen kokoamisesta vastaavat riistanhoitopiirit, jotka ovat riistanhoitoyhdistysten eli metsästäjäjärjestöjen alueellisia yhteenliittymiä. Ne tekevät laskelman alueellisesta hirvikannasta ja sen perusteella alaisilleen riistanhoitoyhdistyksille suosituksen haettavien kaatolupien määrästä. Riistanhoitoyhdistyksillä on tapana noudattaa suositusta ja tehdä sen mukainen lupa-anomus riistanhoitopiirille. Riistanhoitopiiri sitten aikanaan hyväksyy suosituksensa mukaisen hakemuksen. Eripuraisuuden välttämiseksi riistanhoitoyhdistykset jakavat kiintiönsä metsästysseurueitten kesken lähes pinta-alojen suhteessa.

Valtio on siis luovuttanut seurauksiltaan laajakantoisen viranomaistehtävän yksipuolisesti metsästyksen harrastajien tarpeita palveleville yhteenliittymille, joitten tavoite on ristiriidassa liikenneviranomaisen ja maa- ja metsätalouden harjoittajien tarpeisiin nähden. Riistanhoitopiirin tosin tulee päätöstä tehdessään kuulla myös viimeksi mainittujen kantaa, mutta kuuleminen on jäänyt vaille merkitystä. Vaikka hirvikannat ujutetaan ylitiheiksi ja liikenneuhrien määrä ja maa- ja metsätalouden tuhot kasvavat, riistanhoitopiirit eivät joudu tekosistaan vastaamaan. Riistanhoitopiiriä johtava riistapäällikkö hoitaa viranomaistehtävää vaikkei olekaan virkamies. Asetelma tuo mieleen itseään valvovan Kansainvälisen Olympiakomitean.

Metsästäjäjärjestöiltä puuttuu viranomaistehtävän edellyttämä objektiivisuus. Houkutus kantojen kasvattamiseen käy ylivoimaiseksi, ja kanta-arviot tuppaavat jäämään alakanttiin. Tiedotusvälineet kertovat ylitiheistä hirvikannoista ja niitten aiheuttamis-

ta tuhoista tämän tästä. Jopa riistanhoitopiirit itsekin ovat joutuneet myöntämään kantojen jääneen viime syksynä monin paikoin liian runsaiksi. Eikä tämä suinkaan johdu siitä, etteivätkö kaatoluvat olisi tulleet käytetyiksi, sillä käyttöaste oli ennätysmäinen 98,9 %. Se, että käytännöllisesti katsoen kaikki luvat käytettiin ja saalis niin haluttaessa saatiin heti jahtikauden alkupuolella, kieli kaatolupia myönnetyn kantaan nähden perin kitsaasti.

Vuonna 1988 mietintönsä jättänyt hirvivahinkotyöryhmä, jonka seitsemästä jäsenestä vain yksi edusti metsätaloutta, esitti talvikannan tavoitteeksi rannikkoseudulla 3,0–4,0, sisämaassa ja Pohjois-Pohjanmaalla 2,5–3,5, Itä-Suomessa ja osassa Peräpohjolaa 2,3–3,0 sekä eri osissa Lappia 0,4–3,0 hirveä tuhatta hehtaaria kohden. Tällä hetkellä kanta näyttää ryöstäytyneen monessa kunnassa toimikunnan esittämiin tavoitteisiin nähden jopa kaksinkertaiseksi. Lisäksi tulee ottaa huomioon valkohäntäpeurat.

Tiheystavoitteita ei kuitenkaan tule suhteuttaa pelkästään kokonaispinta-alaan. Metsän kestävyys ja tuhojen kannalta oleellista on mäntyvaltaisten taimikoitten ala pikemminkin kuin metsän kokonaisala. Löytyniemen ja Lääperin tutkimuksen mukaan kutakin hirveä kohti tarvitaan männyn taimikoita Etelä-Suomessa 20–30 hehtaaria ja Pohjois-Suomessa 30–50 hehtaaria. Tämä vastaisi 30 000–40 000 hirven talvehtivaa kantaa koko maassa, mutta todellisuudessa kanta on yli kaksinkertainen.

Liikenneonnettomuuksia sietämättömän paljon

Tielaitos pitää kirjaa yleisillä teillä sattuvista hirvikolareista. Tilastot ovat luotettavia, sillä ne perustuvat poliisin ilmoituksiin. Taakse jääneellä kymmentuotiskaudella kirjattiin 2435 hirvieläinonnettomuutta vuotta kohti. Keskimäärin loukkaantui 217 ja kuoli 6 henkeä vuodessa. Vuonna 1997 sattui 6,4 hirvionnettomuutta 100 miljoonaa autokilometriä kohti.

Vuonna 1997 onnettomuuksien lukumäärä nousi suuremmaksi kuin kertaakaan aikaisemmin tällä vuosikymmenellä. Kaikkiaan kirjattiin 1792 hirviä ja 1422 peuraonnettomuutta. Kuolonuhreja oli onneksi vain 3. Ennakkotiedot vuodelta 1998 kerto-

vat onnettomuuksien määrän yhä kasvaneen. Onnettomuuksien kasvu ylitti liikenteen kasvun.

Tielaitos arvioi hirvieläinonnettomuuksien kokonaiskustannuksiksi yhteiskunnalle vuonna 1997 yhteensä 209 miljoonaa markkaa, josta kolmannes aiheutui peura- ja kaksi kolmannesta hirvikolareista. Kun samana vuonna kaadettiin vajaat 23 000 aikuis- ja vasahirveä, liikenneonnettomuuksien kustannus oli yli 6000 mk saaliseläintä kohti.

Onnettomuuksien välttämiseksi on raivattu tienvarsia, rakennettu riista-aitoja, pystytetty autoilijoille varoitusmerkkejä ja tienvarsipeilejä, rakennettu eläimille alikulkuväyliä ja jopa kokeiltu automaattista hirvivaroitussjärjestelmää. Kaikkien näitten keinojen mahdollisuudet ovat varsin rajalliset, ja niistä koituu huomattavia kustannuksia. Esimerkiksi Helsingistä pohjoiseen lähtevälle Hämeenlinnantielle on rakennettu yli 100 kilometriä riista-aitaa, jonka kustannus on 150 000 markkaa kilometriltä. Aidot katkaisevat hirvien kulkureittejä, jolloin ne saattavat johtaa geneettisesti eriytyneiden populaatioitten muodostumiseen. Siksi on pohdittu myös ylikulkusiltojen käyttöönottoa, mutta moottoritillä sillan kustannukset ovat miljoonia markkoja.

Metsästäjät ovat selitelleet onnettomuuksien kasvua liian suurella karhukannalla, joka ajaa hirvet asuinalueiltaan teitä ylittämään. Onnettomuudet vain ovat kasvaneet myös karhujen nukkuessa talviuntaan, ja peuraonnettomuudet ovat kaksinkertaistuneet karhuttomillakin alueilla!

Sittemmin syyksi on tarjottu autoilijoitten piittaamattomaa liikennekäyttäytymistä ja uusia nopeita tieyhteyksiä. Tämäkin selitys haisee. Tielaitoksen tilastot näet osoittavat henkilövahinkoihin johtaneitten onnettomuuksien kokonaismäärän supistuneen taajamien ulkopuolisilla yleisillä teillä, mutta hirvieläinten aiheuttamien henkilöonnettomuuksien kuitenkin samoilla teillä kasvaneen.

Kun vuosikymmenen alussa joka kolmaskymmenes taajamien ulkopuolella loukkaantumiseen johtanut liikenneonnettomuus aiheutui hirvieläinkolarista, niin vuosikymmenen lopulla vastaava osuus onkin joka kahdeskymmenes. Tielaitoksen selonteossa todetaankin, että onnettomuuskehitys on ristiriidassa eläinkannan kehityksestä saatujen tietojen kanssa. Jospa hirvikannat ovatkin metsästäjien ilmoittamia suurempia? Kysymys on keskeinen, sillä kaatolupakäytäntö ja kannan säätely perustuvat

juuri tähän metsästäjien omia tarpeitaan varten koomaan arvioon.

Metsästäjäjärjestöt eivät ole valmiita myöntämään, että arvio voisi olla virheellinen. Viime marraskuussa ilmestyneessä Metsästys ja Kalastus -lehdessä Jussi Soikkanen muistelee, miten maatalousministeriön kalastus- ja metsästysosaston ylijohtaja Suomus jo vuonna 1980 tuskaili lehtien riepottavan metsästäjiä ja hirviä liikennevahingoista ja ”pahimmoillaan vaativan hirville täydellistä tappotuo- miota”. Soikkanen jatkaa: ”Sitäpä samaa tänäkin päivänä. Tuolloin Suomus peräsi tutkittua tietoa juttuihin, ei pelkkiä mielipiteitä. Samaa voi perätä tänäkin päivänä. Tässä suhteessa ajat eivät ole muuttuneet.”

Eihän tupakkateollisuuskaan voi olla vastuussa terveyshaitoista, koska tupakan terveydellisistä vaaroista on olemassa vain mielipiteitä muttei tutkittua tietoa. Vastaavasti, kun ei ole tutkittua tietoa hirvieläinten aiheuttamista onnettomuuksista ja taloudellisista menetyksistä, ei ole syytä ryhtyä vahinkoja vähentämään.

Hirvipolitiikka metsästäjille yksinoikeudella

Maassamme on käynnistetty nuorten metsien kunnostuskampanja, johon kuluvanakin vuonna sijoitetaan yli 100 miljoonaa markkaa valtion verovaroja. Onko mitään järkeä siinä, että samoissa taimikoissa ehdoin tahdoin annetaan samaan aikaan syntä kymmenien miljoonien markkojen edestä hirvieläintuhoja, eivätkä tuhot hetkauta veromarkkojen ja metsänparannusvarojen käytöstä vastaavia viranomaisia millään tavoin.

Kun metsänomistajat ovat aseettomia metsästäjäjärjestöjä vastaan, monet ovat etsineet apua oikeusviranomaisilta ja maamme korkeimmalta johdolta. On käännytty kirjeitse presidenttien, ministerien, oikeuskanslereitten, eduskunnan oikeusasiamiesten ja muitten viranomaisten puoleen, ja kansanedustajat ovat tehneet eduskuntakyselyitä. Mutta kenen puoleen sitten käännyttäänkin, jäljet johtavat aina samalle syltityhtehtäälle. Ennen pitkää asiasta näet pyydetään lausunto maa- ja metsätalousministeriöltä, missä asian käsittelee metsästäjien miehittä- mä kala- ja riistaosasto, hirvipolitiikkamme arkkitehti. Sieltä annetaan kaatolupakäytäntöä ylistävä ja

Kuva 3. Taimikkotuhot aiheuttavat suuria taloudellisia menetyksiä ja turhaannuttavat metsänomistajia (kuva Metla).

tuhoja vähättelevä kannanotto, ja valitus tyssä siihen. Hirvenhoito on lähempänä sydäntä kuin taimikonhoito ja sairaanhoito.

Täydellisen poikkeuksen teki valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus vuodelta 1982. Todettiin, että hirvieläinasioiden hoito on yksipuolisesti metsästyksestä vastaavan viranomaisen ja järjestön hoidossa, vaikka tehtävä laajojen vaikutustensa vuoksi edellyttäisi muidenkin viranomaisten ja etupiirien osallistumista. Menettelyn katsottiin johtuvan metsästyslain säännöksistä, jotka on laadittu pelkästään metsästyksen ja riistanhoidon tavoitteista lähtien, kun taas maan- ja metsänomistajilla tai liikenneviranomaisilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa kannan suuruuteen. Metsästyksen ja hirvieläinkantojen säilyttämiseen liittyvien näkökohtien todettiin korostuvan, mutta vahinkoihin liittyvien syrjäytyvän. Tarkastusvirasto katsoi, että päätöksentekomenettelyyn tulee liittää aidommin myös maa- ja metsätalouden ja liikenteen asioita hoitavat viranomaiset.

Kun tarkastuskertomuksesta sitten tavan mukaan pyydettiin eri tahoilta kannanottoja, maa- ja metsä-

talousministeriön lausunnon laati kalastus- ja metsästyksosasto. Osastopäällikkö Suomus tyrmäsi kertomuksen virheelliseksi, erittäin asenteelliseksi ja hirviasioitten hoidolle haitalliseksi. Lausunnon mukaan lupamäärät oli päin vastoin pyritty sopimaan eri intressitahojen kesken, eläinkantojen seuranta oli erittäin korkealla tasolla, hirvikannan kokoa ja rakennetta säädeltiin metsästäjien itsensä keräämien tietojen avulla, maa- ja metsätaloudelle maksetut korvaukset pystyttiin maksamaan valtiolle perityillä lupamaksuilla, eikä tarvetta muutoksiin ollut. Maa- ja metsätalousministeriön kannanotto kääntyi pääläelleen, kun tarkastusvirasto tivasi lausunnon myös metsäosastolta.

Maa- ja metsätalousministeriön hirvivahinkotyöryhmä kuitenkin totesi vuonna 1988, että metsätalouden vahingot todella ovat suuremmat kuin mitä valtion varoista korvataan. Työryhmä asetti edellä mainitut hirvitiheystavoitteet, ehdotti maanomistajalta perittävästä toimituspalkkiosta luopumista sekä korvaussumman alarajan olennaista alentamista. Toimenpiteistä aiheutuvien valtion menojen kasvu ehdotettiin rahoitettavaksi kaatolupamaksujen

korottamisella. Tärkeänä pidettiin muun muassa metsätalouden hirvituhojen todellisen määrän selvittämistä. Ehdotukset eivät toteutuneet. Korvauksen alaraja on päinvastoin noussut silloisesta 500 markasta tuhanteen, ja toimituspalkkiot ovat moninkertaistuneet.

Oikeuskanslerinviraston tehtävänä on kiinnittää viranomaisten huomiota kansalaisten yhdenvertaisuuteen lain edessä sekä hyvään hallintokäytäntöön. Apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen totesi vuonna 1991 tekemässään päätöksessä, että taimikoitten omistajat kokevat vallitsevan tilanteen ankarana epäoikeudenmukaisuutena. Hän esitti, että maa- ja metsätalousministeriö selvittäisi, otetaanko hirvieläinvahinkojen korvaamisesta annetussa valtioneuvoston päätöksessä riittävästi huomioon vahingon kärsijöiden, erityisesti metsänomistajien oikeusturvaa koskevat näkökohdat. Hän esitti niin ikään, että päätöksentekojärjestelmä tulisi selvittää ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin säädösten muuttamiseksi.

Maa- ja metsätalousministeriö on luvannut oikeusviranomaisille jättämissään vastineissa epäkohtien korjaamista ja hirvistä aiheutuvien hyötyjen ja vahinkojen todellista selvittämistä. Lupauksiaan se ei ole lunastanut.

Metsänomistajat ja liikenneviranomaiset jyrätään päätöksenteossa yhä edelleen. Muodollisesti heitä joskus ehkä kuullaan, mutta tosiasiaa metsänomistajien mailla harjoitettavasta hirvipolitiikasta päätävät metsästäjäjärjestöt omista mielihaluistaan lähtien. Tämä noidankehä muistuttaa jotenkin National Rifle Associationin eli Kansallisen kivääriyhdistyksen tapausta Yhdysvalloissa. Siellähän sekä viranomaiset että väestön valtaenemmistö erilaisten ampumavälikohtausten yhteydessä nousevat aika ajoin vaatimaan postimyyntinä tapahtuvan asekaupan kieltämistä, mutta vaikutusvaltaisten lobba-reittensa kautta yhdistys kykenee kuitenkin aina muutosvaatimukset vesittämään.

Kannan kohtuullistaminen on yhteinen etu

Vaatus hirikannan kohtuullistamisesta ei ole suunnattu metsästäystä vastaan vaan maa- ja metsätalouden sekä liikenneturvallisuuden puolesta. Jos Suomen hirvikanta rajoitettaisiin esimerkiksi

30 000–40 000 talvehtivan eläimen tasolle, liikenneonnettomuudet ja maa- ja metsätalouden tuhot putoaisivat nykyisestäään alle puoleen. Metsästävää riittäisi edelleen jokaiselle seurueelle, ja mahdollisuus ulkoiluun ja syksyiseen yhdessäoloon säilyisi. Lihan määrä ei tosin olisi yhtä suuri kuin nykyisin vaan putoaisi sekin puoleen. Metsästäjät ainakin halukkaasti korostavat, että pääasia ei suinkaan ole lihan määrä vaan harrastus ja reippailu.

Viime marraskuussa ilmestynyt Metsästys ja Kalastus hehkuttaa, kuinka ”hirvenmetsästäjät ovat saaneet jahdata 20 paksua vuotta. Nämä viimeiset vuosikymmenet ovat suomalaisen suurriistajahdin kukoistuskautta”. Sanomatta jää ilosta maksettu hinta: metsäluonnon monimuotoisuuden kaventuminen, taimikkotuhoja 250 000 hehtaarin alalla yksinomaan Suomen eteläpuoliskossa sekä yli 40 000 liikenneonnettomuutta. Onnettomuuksien aiheuttamat taloudelliset tappiot ylittävät nykyrahassa 4 miljardia markkaa, ja niitten seurauksena on invalidisoitunut pysyvästi lukematon joukko ihmisiä ja menetetty yli sata ihmishenkeä.

Miten oikeusvaltiossa voi olla loputtomiin mahdollista, että seurauksiltaan näin laajakantoinen viranomaistehtävä luovutetaan yksipuolisesti metsästyksen harrastajien etujärjestölle, ja että arvovaltaimpienkin oikeusviranomaisten huomautukset epäkohdista jäävät vaille merkitystä?

Kirjallisuutta

Löyttyniemi, K. & Lääperi, A. 1988. Hirvi ja metsätalous. Helsingin yliopisto, maatalous- ja metsäeläintieteen laitos, Julkaisuja 13.

■ Prof. Pentti Hakkila (pentti.hakkila@metla.fi) on metsätekniologian emeritusprofessori.
Prof. Matti Kärkkäinen (matti.karkkainen@metla.fi) on Metsätutkimuslaitoksen tutkimusjohtaja.